

Het leren zien voordat het er is

Leren is een feest. Dat is de eerste gedachte die bij me opkomt als ik praat met Theodor van der Velde, directeur van het Saxion Kenniscentrum Innovatie en Ondernemerschap (SKIO). Het enthousiasme waarmee hij spreekt over zijn eigen leerprocessen en die van zijn studenten en medewerkers werkt uitermate aanstekelijk.

Ine van Emmerik

Theodor van der Velde

De kunst EN het ondernemen

De aanleiding voor het gesprek is het project *De kunst en het ondernemen*. Nadrukkelijk de kunst EN het ondernemen, naast elkaar. SKIO nam het initiatief, in samenwerking met ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten en de Kamer van Koophandel. Aanleiding voor het project is de overtuiging dat innovatieve ondernemers veel overeenkomsten vertonen met kunstenaars, musici, ontwerpers en vele andere vertolkers van onze cultuur. Echter, er bestaat nog maar een geringe verbinding tussen deze twee. En dat terwijl bewustwording voor cultuur en ondernemerschap in deze tijd noodzakelijk is. SKIO heeft daarom (student)ondernemers van Saxion gekoppeld aan kunstenaars afkomstig van ArtEZ. De ontmoeting tussen hen zorgt voor de inspiratie waarmee de kunstenaar aan de slag is gegaan. Het product of de dienst van de ondernemer is naar eigen inzicht van de ArtEZ-student omgeturnd tot een kunstwerk en een mediaproductie, zeg maar *the making of*, zie www.kunstenondernemen.nl. 'De ontmoeting tussen deze twee werelden staat daarbij centraal', staat er in de veilinggids. De kunstwerken werden getoond in een expositie in museum Twentse Welle in Enschede en op 21 maart geveild. De opbrengst van €3.000,- kwam ten goede aan KIKA.

'In dit project kun je veel van mijn leven en mijn werk herkennen', zegt Theodor. 'Naar mijn mening moet er in het hbo ergens een *mindswitch* worden gemaakt. Alle

competentieprofielen zijn werknemersgericht, ik wil het werkgeverschap duidelijker profileren in het curriculum, stimuleren dat studenten verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen ontwikkeling op dat punt.

Ik ben ook visiteur en ik zie dat we met veel hagel schieten en dat het systeem, de competentieprofielen en de eisen van het NVAO geen ondernemerschap ademen. De student komt, net van de middelbare school, binnen in het propedeuse jaar en moet dan ongelooflijk veel studiepunten halen om het eerste jaar te overleven. Er is te veel uitval van studenten in die periode en er is weinig aandacht voor ondernemerschap. Maar de verwarring rond het leren leren is al groot genoeg. Ik heb het in ieder geval al voor elkaar gekregen dat in Studielink de vraag naar ondernemerschap wordt gesteld aan alle studenten die zich inschrijven. Een eerste *mindset*!

Ik stond in de jaren negentig aan de wieg van de *Small Business* opleiding in Enschede. Dat was hbo nieuwe stijl, studenten passeerden diverse stations in hun ontwikkeling in een onderwijsproces dat werd gestuurd door assessments, *assessment driven education* heette dat toen. Dat was in vele opzichten zijn tijd vooruit!

Studenten die gaan ondernemen zijn een feest, een bevoorrechte groep

'Op dit moment zijn grote aantallen studenten al ondernemer tijdens de studie (in 2013 zijn het er meer dan 500), zelfs enkelen ook al met personeel. Vaak komen ze dan wel uit een ondernemersfamilie; een derde van onze studenten komt uit een ondernemersgezin. (Student)ondernemers zijn elke dag aan het leren, hun leergeld is hun omzet en klantwensen en klachten. Ze moeten wel wijzer worden, al ondernemend hun ervaring opdoen. Tijdens hun opleiding, als student, wanneer ze nog zonder al te veel consequenties fouten mogen maken, hebben ze op de hogeschool een heel supportstelsel tot hun beschikking met allerlei soorten cursussen, van fiscaliteit tot het opstellen van verkoopvoorwaarden. Ze kunnen

probleemloos een interview houden met hun concurrenten. Tijdens hun opleiding bouwen ze een eigen bedrijf op waar ze na het behalen van hun hbo diploma hun werkende leven mee kunnen vullen.

Studenten die gaan ondernemen zijn een feest, een bevoorrechte groep. Ze leren al vroeg om 'werk te geven'. De docenten worden tegelijkertijd ook gestimuleerd om gebruik te maken van de kennis van hun ondernemende studenten: hoe deed je dat, wat is jouw ervaring hiermee? Het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden is in dat kader ook belangrijk: wat is jouw nieuwsgierigheidsparadigma en hoe geef je dat vorm? Daarom zijn we bezig met het ontwikkelen van *engaged scholarship*. Ik zie vergelijkbare dingen gebeuren bij alle andere hogescholen. Zij zijn ook actief bezig met het ontwikkelen van ondernemerschap, ik vind dat positief voor ons land.

Ik blijf er wel bij dat de gemiddelde student veel te weinig eigenaar van zijn eigen leren leert te zijn. Het hbo geeft teveel aanbodgericht onderwijs. Studenten bouwen wel een portfolio op, maar dat gebeurt nog teveel volgens een vast stramien van een ander. Er zou meer in moeten zitten: dit is mijn leerstijl, dit zijn mijn bewijzen. Het gaat er om dat je leert dicht op de huid te zitten van je eigen leren, trots leert te zijn op wat je kunt en tegelijkertijd dan ook je zwakheden kunt leren kennen en daar aan kunt werken.

Voor mij zijn er twee belangrijke inspiratiebronnen, die ik iedereen die bij SKIO komt werken ook aanreik. Dat is het gedachtegoed over 'aandacht, etudes in presentie', van Andries Baart en Human Dynamics van Sandra Seagal. Want als je er als docenten en staf onderling al niet mee begint om er over te praten, kun je het ook niet organiseren. In een Human Dynamics training voor lectoren, die ik organiseerde, verzuchtte een collega: 'Ik heb me nooit gerealiseerd dat ik zo mentaal ben ingesteld, ik begrijp nu beter waarom sommige leerlingen afhaken'. Kijk, daar gaat het mij om, die zelfreflectie.'

Vanwaar die link tussen presentie-denken en ondernemen?

'Soms snappen we niet waarom ondernemers tot bepaalde beslissingen komen, maar innovatieve mensen zitten heel erg in het hier en nu. Ik noem maar een voorbeeld. Steve Jobs stelde: 'Technology follows design'. Dat betekende dat hij zich zo inleefde in 'de klant' dat nu met gemak een omaatje met zijn design in technologie aan de slag gaat en zit te e-mailen zonder dat ze echt in de gaten heeft wat ze doet. Haar wereld is veel groter en mooier geworden

door alle nieuwe contactmogelijkheden. Datzelfde zie je op een andere schaal ook bij de bakker bij mij in het dorp, hoe hij inspeelt op de behoeften van zijn klant en constant innoveert. Aandacht, 'to be here', is een combinatie van veel kennis en veel vlieguren. Want als je het niet weet, dan zie je het niet. Je moet je onderscheidingsvermogen ontwikkelen. Het belang van het oefenen kan niet genoeg worden benadrukt, je moet het leren zien voor het er is.'

Zoals in die documentaire over de voetballer Ronaldo, waar je ziet dat hij scoort op een voorzet die hij maar deels kan zien omdat halverwege het licht wordt uitgeschakeld?

'Ja, dat aspect wordt in het hbo vaak gemist, het oefenen. Weten is belangrijk, maar vlieguren zijn dat ook.'

Je hebt het gehad over functionaliteit en schoonheid, waar ligt voor jou de brug naar kunst?

'Daar gaat het ook over inspiratie, over het terecht komen in de verbazing. Een collega die momenteel promotieonderzoek doet over innovatieve processen stelt zich ook die vraag: wat is de relatie tussen innovators en kunstenaars? Bijvoorbeeld Mike Kelley, ik bezocht zijn tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Dan kun je jezelf afvragen, is dat nou kunst? Doeken op de grond? Maar de maatschappelijke relevantie is meer dan ik kan uitdrukken, het feit dat het er mag zijn is, om te beginnen, al een rijkdom, het werk van Kelley heeft zoveel naklank in andere kunst, in design, in business. Hij, de kunstenaar, maakt ons wakker met een verrassende kijk op een thema, dat is ongelooflijk belangrijk.'

Het gaat dus om een andere definitie van waarde?

'Onze beschaving wordt er beter van. Als je nu ook ziet hoe Russische dorpen in verval raken, terwijl Rusland een enorm rijke cultuur heeft. Daar is veel respect voor wat mensen in de traditie aanbrengen. Dat moet je koesteren. Je ziet het in zoveel oude culturen, die van de Kelten, van de Maya's, die tonen ons uitingen van hun beschaving. Opleidingen worden nu zo ver uitgedrekt dat er nauwelijks ruimte is voor kunst en cultuur. Daar moet je jezelf in leren onderdompelen, je uit je comfortzone laten halen, dan zit overal inspiratie in.'

Ligt de verbinding tussen kunst en ondernemen in verbeeldingskracht?

'Van huis uit ben ik econoom, ik weet dat getallen verhalen vertellen. Kunstenaars kunnen je daarbij helpen met hun verbeeldingskracht. En ik geloof in het toeval. Voorbeeld? In 2010 raakte ik tijdens een conferentie over economie

en stad in het Kurhaus aan de praat met iemand van de gemeente Deventer. Hij wilde beleid ontwikkelen voor startende ondernemers. 'Dan geef ik je nu een idee', zei ik, 'zet studenten in een multidisciplinair team van jonge mensen en maak ze incubatorsupporters, die tezamen steun verlenen aan startende bedrijven. Zo kun je een nieuwe incubatorvorm opbouwen en in 2015 organiseer je de jaarlijkse business incubator conference van NBIA in Deventer, want dan heb je wat te vertellen.'

De conferentie begon, ik vergat het gesprek. Na een tijdje bleek die muis een staart te krijgen, er ontstond contact tussen de wethouder en bestuurders van Saxion en sinds oktober 2012 zit in dit gebouw in de Gooszensusstraat het Startershuis, met subsidie van de provincie. Net als

in Enschede in het smart business center, kun je hier afstuderen in je eigen bedrijf. Wij vinden het daarbij belangrijk om studenten te blijven volgen en faciliteren.'

Praten met Theodor is net wildwater kanovaren, ook bij hem zit zichtbaar overal inspiratie in. Om maar een indruk te geven van de onderwerpen die daarna nog de revue passeerden: over het belang van proeftuintjes, van experimenteeruimte, ook in het onderwijs. Over een nieuwe OER. Over innovatie vouchers, leningen aan studenten omzetten in participaties. Weer over engaged scholarship. Over het Startershuis, over cellen en systemen, over burgerschap, over Eckhart Wintzen, over Adam Smith, over leren en gelijkzijdige driehoeken. Genoeg stof tot overdenken!

Aandacht nodig voor fricties in wetenschappelijk talentbeleid

Nederlandse universiteiten leunen bij talentselectie sterk op externe beoordelingen, zoals de toekenning van NWO-beurzen. De formele selectiecriteria die daarbij gehanteerd worden komen echter niet overeen met de (bredere) opvatting van talent die onderzoekers op de werkvloer hanteren.

Dit leidt tot fricties, concludeert het Rathenau Instituut in het vandaag uitgebrachte rapport Talent Centraal; ontwikkeling en selectie van wetenschappers in Nederland.

De wetenschap drijft op menselijk kapitaal. Aan de Nederlandse universiteiten is daarom steeds meer aandacht voor talentbeleid: het scouten en ontwikkelen van wetenschappelijk talent. Uit de analyse van het Rathenau Instituut blijkt echter dat er een spanning is tussen de talentopvatting van onderzoekers zelf en die van formele selectieprocedures. In formele selectieprocedures ligt de nadruk op productiviteit en bewezen kwaliteit. In het wetenschappelijk onderzoek wordt talent veel meer herkend aan dagelijkse academische vaardigheden en persoonlijke eigenschappen zoals ambitie en motivatie.

Het Rathenau Instituut vraagt aandacht voor de fricties die daarmee zijn ontstaan in het carrièresysteem. Zo is de functie van de Vernieuwingsimpuls onbedoeld verbreed van selectie-instrument voor toptalenten tot een beoordelingsinstrument voor alle jonge wetenschappers. Individuele onderzoekers moeten zich al vroeg conformeren aan de formele criteria en ontwikkelen daardoor te weinig competenties voor andere functies, ook buiten de wetenschap.

Met Talent Centraal geeft het Rathenau Instituut betrokkenen in de universitaire sector - beleidsmakers, bestuurders en politici - inzicht in de talentontwikkeling en -selectie van academici. Daartoe is onderzocht hoe het huidige systeem van talentselectie in de Nederlandse academische organisatie uitwerkt voor de drie centrale spelers: de universiteit als werkgever, de (jonge) onderzoeker als werknemer en NWO als leverancier van persoonsgerichte beurzen. Doel is om bij te dragen aan de discussie over de vraag wat wetenschappelijk talent inhoudt en hoe dit kan worden opgespoord en verder ontwikkeld.

Publicatie

Arensbergen, P. van, L. Hessels & B. van der Meulen (2013) Talent Centraal; Ontwikkeling en selectie van wetenschappers in Nederland. Den Haag: Rathenau Instituut. - 94 p.

Bron: KNAW

TOP-subsidies (maatschappij- en gedragswetenschappen)

Voor de subsidieronde 2013 kunnen uitmuntende onderzoeksgroepen onderzoeksvorstellen indienen die liggen op het terrein van het NWO-Gebied MaGW en die tevens aansluiten op ofwel de onderzoeksvragen uit de Sociale Infrastructuur Agenda, ofwel op de topsector Logistiek, ofwel op het thema 'Business Innovation' binnen de topsector Creatieve Industrie.

De TOP-subsidie is bedoeld voor uitmuntende onderzoeksgroepen binnen de maatschappij- en gedragswetenschappen. De subsidie biedt deze onderzoeksgroepen de gelegenheid zich te versterken met excellente onderzoekers.

TOP-subsidies zal in 2013 ingezet worden voor onderzoek binnen het topsectorenbeleid. Hiertoe staat de subsidieronde open voor het indienen van voorstellen die zich richten op onderzoeksvragen uit:

- de Sociale Infrastructuur Agenda;
- het innovatiecontract van de topsector Logistiek;
- de kennis- en innovatieagenda van het thema 'Business Innovation' binnen de topsector Creatieve Industrie.

Onderzoeksvorstellen worden ingediend door onderzoeksgroepen die een consortium hebben gevormd met een of meer externe partners uit het publieke of private domein. De hoofdaanvrager is hoogleraar of UHD en langer dan 15 jaar geleden gepromoveerd en heeft een vaste aanstelling aan een van de in de brochure genoemde kennisinstellingen. De hoofdaanvrager kan alleen een onderzoeksvoorstel indienen als hij/zij eerder een intentieverklaring heeft ingediend.

De bij NWO aan te vragen TOP-subsidies bedragen tussen 600.000 en 750.000 euro voor een periode van maximaal vijf jaar. De externe partner die deel uitmaakt van het consortium moet een concrete bijdrage leveren aan het onderzoek. Deze bijdrage komt overeen met minimaal 15 procent van het bij NWO aan te vragen budget.

Subsidie kan worden aangevraagd ter dekking van alle subsidiabele personele en materiële kosten die voor het desbetreffende onderzoek moeten worden

gemaakt. Géén subsidie kan worden aangevraagd voor 'overhead', algemene laboratoriumuitrusting, onderhoud- en verzekeringskosten, afschrijvingskosten en overige infrastructurele kosten. De externe partner kan geen beroep doen op het door NWO beschikbaar gestelde budget.

De deadline voor de intentieverklaring is 17 juni 2013 om 23:59 uur.

De deadline voor de onderzoeksvorstellen is 30 september 2013 om 23:59 uur.

Beoordelingscriteria

Onderzoeksvorstellen worden door referenten beoordeeld op de onderstaande drie criteria, die van gelijk gewicht zijn:

- Wetenschappelijke kwaliteit van het voorstel
- Past performance van de aanvragers
- Kennisbenutting

De intentieverklaringen worden niet beoordeeld, maar zijn een voorwaarde om een onderzoeksvoorstel te kunnen indienen.

De onderzoeksvorstellen die zijn ingediend worden voorgelegd aan externe referenten. Eind januari/begin februari 2014 worden de referentencommentaren ter reactie voorgelegd aan de aanvragers. Vervolgens beoordeelt een internationale beoordelingscommissie de aanvragen. Het Gebiedsbestuur Maatschappij- en Gedragswetenschappen neemt in mei een besluit, waarna de aanvragers bericht hierover ontvangen.

Bron: NWO